

A vizsgálat során először a terület domborzati, vízrajzi viszonyait vizsgáltuk meg, ezt állapotfelmérés követte. Ahol erre lehetőségünk volt (szántás, vetés, tarló), ott extenzív terepbejárást is végeztünk.

A település külterületén 37 lelőhelyet azonosítottunk, ez a magas lelőhelysűrűség feltehetően a Kis-Balaton által nyújtott gazdasági, földrajzi előnyöknek köszönhető. A területen a neolitikumtól a kora újkorig ismertek lelőhelyek, ezek jellege: őskori (azon belül nem meghatározható korú) települések; neolitikumi települések; rézkori település; kora bronzkori település; középső bronzkori hamvasztásos temető; késő bronzkori települések, halomsírok és áldozati lelet (bronzkard); kelta település és temető; római település és villa; avar település és temető; Árpád-kori település; középkori templom a hozzá tartozó temetővel és település; késő középkori település és temető; kora újkori település és temető.

A lelőhelyek szinte kivétel nélkül az ártérből kiemelkedő magaslatokon találhatóak, elsősorban a Marótvölgyi-csatorna és a Cölömpös-árok mellett. Mivel bizonyos időszakokban a vízfelület nagyobb kiterjedésű volt, a mai parttól távolabb fekvő lelőhelyeket is dombok, földhátak tetején tudtuk lokalizálni.

Munkatársak: Molnár Attila és Stibrányi Máté régészek, Szabó Zoltán régésztechnikus.

MARTON TIBOR

343. Sirok, vár

(Heves megye) Kö?

A siroki vár a 14. század elején a Csák Máté elleni harcok idején tűnik fel a forrásokban, mint az Aba nemzetség egyik vára. Később királyi vár, majd a Zsigmond-kortól kezdve a Tari-család birtokában volt. A 15. század végétől a Guti Ország-család birtokolta. 1596-tól 1687-ig török fennhatóság alá tartozott.

Az 1965-től 1972-ig tartó ásatás (Kovács Béla) során feltárták az 1562-ben épült ólaszbástyás alsóvár teljes területét, de romkonzerválásra csak 1997-ben került sor Albert Tamás tervei alapján. Az újabb, 2003 nyarán végzett ásatásra azért került sor, mert a hasznosítás szempontjából elengedhetetlen felvezető út és közmű várhoz csatlakozó szakaszán megelőző régészeti feltárást kellett végezni. Az ásatás során a felvezető út nyomvonalán egy valószínűleg még a középkorban sziklába vágott árok, valamint egy 17. századi sánc került elő. Sor került a fennálló falak elmaradt dokumentálására is, sikerült a vár relatív kronológiáját is felállítani. A felsővárban végzett szondázó feltárást igazolta, hogy annak D-i felében nem lakótorony, hanem egy K-Ny-i irányú palotaszárny állott.

A tervek szerint az alsóvár rövidesen hasznosításra kerül, ennek megfelelően Albert Tamás programtervet készít a várra. A felsővárban a 2,5 m vastag épületomladék eltávolítása után az árkokat visszatemetették, mert egyelőre nincsenek anyagi források a frissen föltárt falak romkonzerválására.

FÜLÖP ANDRÁS

344. Solt, Erdélyi-tanya

(Bács-Kiskun megye) U, R, LT, Sza

2002 októberében kezdődött a feltáró munka az 51. sz. út tervezett új nyomvonalában lévő 2. számú lelőhelyen, földrajzi nevén Erdélyi-tanyán. A munka 2003. november végén zárult, mintegy 11 000 m² terület feltárásával. A 2002. év elején elvégzett terepbejárást alapján rézkori település feltárására készültünk.

Az ásatásra a kisajátítási határokon belül teljes szélességben került sor. A területen a humusz eltávolítását kotrógép végezte.

A lelőhelyen összesen 1143 objektumot tártunk fel. Ezek az objektumok több régészeti korszak emlékművét tartalmazták. A legkorábbi időszakot egy *neolitikus* gödör jelentette a területen. A *késő rézkori* badeni kultúra emlékműve 284 objektumból került elő. Ennek a régészeti kultúrának négy házát, 206 gödröt, ezen belül tíz szarvasmarha-temetkezést, egy áldozati gödröt, 16 árkot tártunk fel. A négy ház mindegyikét a későbbi időszakokban megbolygatták. Ennek ellenére a házakon belül járósíntet, a házfalaknál cölöplyukat, illetve tüzelőhelyet tudtunk megfigyelni.

A tíz szarvasmarha-temetkezésből hét esetében viszonylag kisméretű gödröt ástak és mintegy belehajtogatták az állatot. Egy alkalommal két állatot – egy felnőtt marhát és egy borjút – helyeztek a gödörbe, egy másik esetben a szarvasmarha alatt nyolc kis állat, valószínűleg kölyökkutya csontvázát bontottuk ki. Egy gödörben három szarvasmarhát helyeztek egymásra, alattuk egy birka csontváza került elő.

Az áldozati gödör nagyméretű kerek folttal jelkezett, bontása során edénytöredékek és állatcsontok kerültek elő. Az ásatási felszíntől mintegy harminc centiméteres mélységben két zsugorított emberi csontvázat bontottunk ki. Az egyik váz a hátán feküdt, megközelítőleg É-D-i tájolásban, koponyája előre billent és a gödör falához tapadt. A koponya és a váz helyzetéből arra lehetett következtetni, hogy az áldozatot vagy törött nyakcsigolyával helyezték a gödörbe, vagy levágták a fejét. A másik váz ugyancsak ezen a szinten a gödör nyugati falához közel került elő. A bal oldalán feküdt zsugorított helyzetben. A csontvázak alatt mintegy negyven centiméter vastagságú vörös, égett réteget találtunk, bontása során edénytöredékek, égett állatcsontok kerültek elő. Az égett réteg alján egy Ny-K-i tájolású, bal oldalra fektetett zsugorított csontvázat tártunk fel. Mellette a szarvasmarha temetkezéseknél már korábban megfigyelt módon elhelyezett marhacsontváz került elő. Mindkét esetben égésnyomokat figyeltünk meg a csontokon.

A rézkori gödrökből a badeni kultúra jellegzetes edénytöredékei kerültek elő, mericék, széles szalagfüles kis edények töredékei, alagútfülek, bekarcolt vonalakkal és beböködött pontokkal díszített töredékek, kannelurázott hastöredékek, fényezett felületű töredékek és kétosztatú tálak töredékei.

A rézkori településhez két árok tartozik. A két árok közül az egyik egy nagyméretű körárok, amelyiknek csak egy

része esik a feltárás területére, a többi a töltés alá fut, a feltárt területen a körárok átmérője 75 m. Az árok lefelé szűkül, átlagos mélysége a feltárás szintjétől mérve másfél méter. Alja egyenes, sehol nem tudtunk az aljában cölöplyukakat megfigyelni. Az árok leletanyaga igen szegényes volt, csupán kevés rézkori edénytöredéket tartalmazott. A körárkot kívülről hozzá hasonló mélységű, de rövidebb árkok kísérik. A feltárás területén öt árok követi a körárok vonalát. Feltárásuk során egész edények, fedők és jelentős mennyiségű edénytöredék került elő.

A rézkori telephez tartozik még 58 cölöplyuk is. A cölöplyukak egy részét a bontás során előkerült leletanyag alapján, valamint betöltésük alapján különítettük el. A cölöplyukak azonban térképre rakva sem alkottak értelmezhető rendszert.

A területen mindössze 5 gödör, egy kemence és egy árok tartalmazott kelta leletanyagot. A *kelta* település többi része nem esett a feltárás területére.

Feltártunk még egy valószínűleg őskori sírt, bal oldalára fektetett, zsugorított, rossz megtartású váz volt, melléklet nélkül.

A *szarmata* időszakot 9 ház, 75 gödör, 10 kút, 6 árok és 4 cölöplyuk képviseli. A házak földbe mélyítettek, téglalap alakúak. A házak egy részében a padlót is megtudtuk figyelni. Az építmények szerkezete két típust képvisel. Az egyik típusnál a két rövidebb fal közepén egy cölöplyuk került elő. A másik típusnál a házak közepén nagyméretű oszlophelyet tártunk fel. Tűzhely nem mindegyik házban került elő.

A terület mély fekvésű részén a település 10 kútját is feltártuk. A kutak legtöbbje kopolya volt, igen gazdag leletanyag került elő belőlük. A házakból és a gödrökből előkerült leletanyag a 3–4. századra jellemző.

Az *Árpád-kor* két korszakát is sikerült megfognunk a feltárás területén. A két korszakból összesen 30 házat, 66 gödört, 27 árkot, 2 kutat és 48 cölöplyukat tártunk fel. A korai – 10. sz. – időszak házai egymás közelében, a feltárási terület DK-i részén helyezkedtek el. Két házat bolygattak meg az *Árpád-kor* későbbi – 13. századi – időszakában a félig rájuk ásott házakkal. A korai házak jellemzője, hogy kisméretűek, alapterületük 2–2,5 m×2,5–3 m között változik, alig mélyednek az altalajba. Ágasfás-szelemenés szerkezetűek voltak, mivel a házak nagyobbik felénél megtaláltuk a szemközti falak közepénél a mély cölöplyukakat. A házak mindegyikében előkerült az ülőgödör. Több esetben meg tudtuk figyelni az ülőgödör egy részének valamilyen fedését. A házak sarkában, erősen az altalajba mélyítve kerültek elő a tűzhelyek. Gödrük legtöbbször jóval a padlószint alatt volt. A házak nagyobbik részében megtaláltuk a tapasztott padlót, valamint a padlók többszöri megújítását. Egy háznál a földbe mélyített falak mentén körbefutó árok jelezte, hogy a háznak valószínűleg fából készültek a falai. Ennek a háznak kisméretű, a padlóra épített kemencéje volt.

A 13. századi település házai ugyancsak ágasfás-szelemenés szerkezetűek. A házakon belül megtaláltuk a kőből épített, vagy a házakhoz kívülről csatlakozó körte

formájú kemencéket. Több esetben meg tudtuk figyelni itt is a tapasztott padló nyomát, illetve a házon belül az úgynevezett ülőgödört. A településhez két kút tartozott. Mindkettőnél megtaláltuk a fabélés maradványait, de az őszi esős időszak miatt nem volt lehetőségünk teljes feltárásukra.

Összesen 48 cölöplyuk került elő, melyeket leletanyaguk, illetve betöltésük alapján az *Árpád-kor*ba tartozónak tekintünk. Ezek egyelőre nem alkotnak értelmezhető rendszert.

A feltárás során még néhány újkori beásás, valamint több, a második világháború során használt géppuskafészek került elő lőszerrel és kézigránáttal.

Az ásatáson részt vett Fogas Ottó (2002) és Rosta Szabolcs (2002–2003).

SOMOGYVÁRI ÁGNES

345. Somogybabod, vízmű mellett

(Somogy megye) Kú

2003. szeptemberében, terepbejárás közben a vízmű melletti földúton egy K felé ívelő kanyartól kb. 60 m-re levő vízmosástól 300 m-re K-re, a földút kettéágazásánál két kemencéből és hozzájuk csatlakozó gödörből álló objektumkomplexumot találtunk.

1. *objektum kemence*: A kb. 120 cm átmérőjű kemence palástja kb. 20 cm magasságban megmaradt a kemence K-i és Ny-i részén, É-i része hiányzott. Négy-szer megújították a kemence platniját.

Leletanyaga főleg másodlagosan átégett, apró kavicsos vagy homokos soványítású, jól korongolt töredékekből állt. A peremek nagy része fedő számára tagolt volt, díszítésük bekarcolt vonalköteg, valamint előkerült egy perem alatt ujjbenyomkodással díszített peremtöredék.

2. *objektum hamugödör*: Kb. 2×2 m nagyságú, kb. 70–80 cm mély, szabálytalan, ovális alakú, a D-i felénél rézsűs falú, az É-i oldalánál meredekebb kiképzésű gödör volt. Alja egyenetlen, a 3. objektum – kemence – melletti részén omladékos rész volt. Az 1. kemence alá nyúlt be részben a gödörnek egy nyúlványa. A gödörből kevés leletanyag került elő: 2 állatcsont, vörös illetve sötét színű, jól kiégetett, jól korongolt, kora újkori töredékek.

3. *objektum kemence*: Kb. 1 m átmérőjű, kerek objektum, D-i oldalán az út vágta. Fala a D-i valamint a Ny-i oldalán hiányzott, a többi részen kb. 5–10 cm magasságban maradt meg. Szája K felé, a második gödör irányába nézett – ez volt a hamugödör.

Munkatársak: Slezák Balázs és Tóth Miklós ásatási technikusok, valamint Nagy Ferenc ásatási munkás.

KÖLTŐ LÁSZLÓ

346. Somogymeggyes határa

(Somogy megye) R, B, Á, Kk, Kú

2003. december 13–14-én terepbejárást végeztünk a köz-